

THE SILENT LOSSES OF MIGRATION: CHILD SUICIDES

GÖÇÜN SESSİZ KAYIPLARI: ÇOCUK İNTİHARLARI¹

Çiğdem ŞEN TEPE²
Gümrah Duygu ÇULHACIK³
Gülgün DURAT⁴
Fatma EKER⁵

Abstract

Suicide can be seen in society from those with severe mental disorders to ordinary people who react to stressful life events such as immigration. In the literature, it was found that immigrants carried more suicide attempts and thoughts than the local population. According to recent statistical data, the number of migrants is increasing all over the world. Increasing the number of migrants brings housing, nutrition, health and education problems. Children are one of the most affected groups of these problems. Among migrant children, mental health problems such as anxiety, post traumatic stress disorder, somatic symptoms, depression and suicide stand out. As of 2017, there has been an increase in suicide reports against migrant children. This suggests that migrant children are a risky group in terms of suicidal thinking and behavior. This study aimed to draw attention to the suicide cases that have started to be seen in migrant children and to emphasize that preventive health measures should be taken in this regard.

Key Word: Child, migration, suicide, mental health

Özet

İntihar, toplumda ağır ruhsal bozuklukları olanlardan, göç gibi stres yaratan yaşam koşullarına tepki veren normal kişilere kadar geniş bir popülasyon da görülebilmektedir. Literatürde göçmenlerin yerel halka oranla daha fazla intihar girişim ve düşünceleri taşıdıkları tespit edilmiştir. Son zamanlardaki istatistiksel verilere göre tüm dünyada göçmen sayısı artmaktadır. Göçmen sayısının artması barınma, beslenme, sağlık ve eğitim sorunlarını beraberinde getirmektedir. Bu sorunlardan en çok etkilenen gruplardan birini de çocuklar oluşturmaktadır. Göçmen çocuklar arasında, anksiyete, post travmatik stres bozukluğu, somatik semptomlar, depresyon ve intihar gibi ruh sağlığı sorunları öne çıkmaktadır. 2017 yılı itibarıyla göçmen çocuklara yönelik intihar haberlerinde artış olduğu görülmektedir. Bu durum göçmen çocukların intihar düşüncesi ve davranışı açısından riskli grubu oluşturduğunu göstermektedir. Bu bağlamda bu çalışma, göçmen çocuklarda görülmeye başlayan intihar olaylarına dikkat çekmek ve bu konuda koruyucu önlemlerin alınması gerektiğini vurgulamak amacıyla yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, göç, intihar, ruh sağlığı

¹ Bu makale 27-28 Eylül 2018 tarihleri arasında Sakarya Üniversitesi'nde gerçekleştirilen Uluslararası Göç ve İletişim Kongresi (IMCC 2018)'nde "Göçün Sessiz Kayıpları: Çocuk İntiharları" başlığıyla sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Araştırma Görevlisi, Sakarya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, cigdemsen@sakarya.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2652-5628>

³ Araştırma Görevlisi, Sakarya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, gdatmaca@sakarya.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6620-3674>

⁴ Doktor Öğretim Üyesi, Sakarya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, gdurat@sakarya.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9889-3622>

⁵ Doçent Doktor, Düzce Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, fatmaeker@duzce.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8924-456X>

Giriş

Son dönemde basında yer alan haberlere göre; Avusturya da mülteci kampında yaşayan 11 yaşındaki Afgan ve Antep'te zorla evlendirilen Suriyeli kızın intiharları, İsveç'te 600'ün üzerinde mülteci çocuğun sınır dışı edilme korkusuyla toplu intihar girişiminde bulunma çağrıları ve Lübnan'daki Suriyeli çocukların sık sık intihar girişiminde bulunmaları, göçmen çocukların intihar girişimleri yönünden riskli grubu oluşturduklarını göstermektedir (Khan, 2017, Kılıç, 2017, DHA, 2017, Anderson, 2016). Göçmen çocuk sayısının giderek artması bu konuda bir an önce koruyucu önlemlerin alınması gerektiğini düşündürmektedir.

Unicef 2015 verilerine göre, uluslararası göçmen sayısı 244, 18 yaş altı göçmen sayısı 31 milyonu geçmektedir. Dünyadaki her 200 çocuktan biri göçmen ve her 8 göçmendenden biri çocuktur. Çocuk göçmenlerin sayısının son on yılda iki kat arttığı bildirilmektedir (UNİCEF, 2016:3). Mart 2011 yılı itibariyle Suriye'de çıkan çatışmalarla birlikte Suriyeliler komşu ülkelere göç etmeye başlamışlardır. Türkiye hem coğrafi konumu, hem de Suriye'ye komşu ülke olması nedeniyle ile yoğun bir göç hareketine maruz kalmıştır (Kardeş, Banko ve Akman, 2017:185-186).

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre, 29 Mart 2018 itibarıyla Türkiye'de geçici koruma statüsüne sahip 3.567.130 Suriyeli yaşamaktadır. Ülkemizde geçici koruma kamplarında 776.989'sı kız ve 854.642'si erkek olmak üzere 1.631.631 göçmen çocuk bulunmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018). Türkiye'de ki Suriyeli göçmenlerin ülkemizde geçirdikleri 6 yıllık süre içerisinde 224.750 çocuğu daha dünyaya gelmiştir (AFAD, 2017) Ayrıca Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği verilerine göre Mart 2016 itibariyle Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların yüzde 50'den fazlasının çocuklardan oluştuğu bildirilmiştir (UNHCR, 2014).

Göçmen nüfusun artmasıyla beslenme, barınma, eğitim vb. sorunlar ortaya çıkmıştır. Beslenme sorunları açısından özellikle bebekler, çocuklar, yaşlılar ve gebeler daha fazla dikkat edilmesi gereken grubu oluşturmaktadır. 2012 yılında kamplarda yaşayan göçmenler arasında en fazla beş yaş altı çocuklarda akut malnütrisyon görülmüştür. (UNHRC, 2014, Aslan, 2016:63). Göçmenler arasında beslenme sorunlarının yanında sağlık sorunları da sık görülmektedir. Kalkan ve arkadaşlarının (2014) Bursa'da Suriyeli göçmenler üzerinde yaptığı çalışmada bunların %17.1'inin hastalandıklarında sağlık kuruluşuna başvurmadığı saptanmıştır. Aynı çalışmada 0-5 yaş arası bebek ve çocuklardan sadece %25.2'sinin sağlık takibinin yapıldığı tespit edilmiştir (Kalkan ve ark., 2014). Göçle birlikte göçmen çocuklar eğitimden de uzak kalmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı (2017) verilerine göre, 5 yaşındaki çocukların sadece % 37'sinin okulöncesi eğitimden yararlanabildiği ve lise çağındaki çocukların ise %22'sinin bir ortaöğretim kurumuna kayıtlı olduğu bildirilmiştir.

Bu veriler ışığında ülkemizde göçmen çocuk sayısının giderek artması beslenme, barınma, sağlık ve eğitim gibi sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu çalışma göçmen çocuklarda görülmeye başlayan intihar olaylarına dikkat çekmek ve bu konuda koruyucu sağlık önlemlerinin alınması gerektiğini vurgulamak amacıyla yapılmıştır.

Göçün Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri

Uluslararası Göç Örgütüne göre, ülke içerisinde ya da uluslararası bir sınır geçilerek insanların yer değiştirmesi göç olarak tanımlanmaktadır (Erol ve Ersever, 2014:49). Bireyler siyasi, eğitim ve sosyo-ekonomik durum gibi pek çok nedenle göç etmektedirler (Bhugra, 2003:68, Bhugra ve ark., 2010:2). Sebebi ne olursa olsun, göçün sağlık üzerinde, özellikle ruh sağlığı üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır

(Gümüş ve Bilgili, 2014:64, Hettige ve ark., 2017:18). Günümüzde göç eden bireylerin korunması ve geliştirilmesi Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve Uluslararası Göç Örgütü tarafından öncelikli konular arasında yer almaktadır. Ayrıca Dünya Psikiyatri Birliği (2008) tarafından 2008-2011 eylem planı "Ruh Sağlığı Ve Göçmenlerde Ruh Sağlığı" olarak belirlenmiş, özellikle göçmenlere vurgu yapılmıştır. Bunun dışında 2013'de düzenlenen DSM-5 tanı ölçütlerinde "yeni bir kültüre alışma güçlüğü" klinik ilgi odağı olabilecek durumlar arasında yer almış, yeni bir kültüre alışma güçlüğü'nün psikiyatrik tanı, tedavi sürecini önemli ölçüde etkileyebileceği üzerinde durulmuştur (American Psychiatric Association, 2013). Anksiyete, post travmatik stres bozukluğu, somatik semptomlar, düşük benlik saygısı, düşük yaşam doyumu, kişiler arası ilişkilerde duyarlılık, depresyon, intihar yetişkin ya da çocuk ayrımı olmaksızın göçmenler arasında öne çıkan ruh sağlığı sorunlarıdır. (Bhugra, 2003:68, Önen ve ark., 2014, Geçkil, Aldem ve Kaleci 2017:172).

Son yıllarda yapılan çalışmalarda göç ve depresyon üzerinde durulmakta, göçün ani ve hızlı bir çevre değişimi yaratarak, ait olma duygusunda azalma meydana getirdiği, sosyal, ekonomik, kültürel ve fiziksel olarak bireyleri etkileyerek intihara sebep olduğu vurgulanmaktadır (Bhugra ve ark., 2010, Önen ve ark., 2014:225, Geçkil, Aldem ve Kaleci, 2017:173, Ratkowska ve De Leo 2013:125, Colucci ve Montesinos, 2013:83). Literatürde, büyüme ve gelişme süreçlerinin devam etmesi, ebeveynlerine bağımlı olmaları ve kendilerini korumadaki yetersizlik gibi nedenlerle göç olgusundan en çok çocukların etkilendiği belirtilmektedir. Bunun yanında, göçe ilişkin ekonomik, politik ve sosyal etkenler, göçün zorunlu ya da gönüllü oluşu, göç sırasında ve sonrasında çocuk-ebeveyn ayrılığı yaşanması gibi faktörler çocuk ruh sağlığını etkilemektedir (Aydın, Şahin ve Akay, 2017:10 Orozco ve Orozco, 2001: Janssen ve ark., 2004:134). Save the Children kuruluşunun hazırladığı "Savaşın Gölgesinde Çocukluk" adlı rapora göre eğitim olanaklarından uzak kalan Suriyeli çocuklarda, eğitim alamama, arkadaş ve akrabalarından uzak kalmanın gerginlik kaynağı olduğu vurgulanmıştır. Aynı raporda çocukların gündelik yaşamda maruz kaldıkları ayrımcılık, küçük yaşta çalışmaya başlama, erken evlendirilme vb. nedenlerle psikolojilerinin olumsuz etkilendiği kaydedilmiştir. Bu durumun, çocukların uzun dönem etkilerini hissedecekleri psikolojik travmalara yol açabileceği uyarısı yapılmıştır (AA, 2015).

Travmaya maruz kalma, stres ve zihinsel sağlık sorunlarının yaygınlığı gibi sorunlar göz önüne alındığında göçmen çocuk ve ergenlerin risk altında olduğu bilinmektedir. Göçmen çocuklar ve ergenler arasında intihar oranı hakkında çok az veri bulunmaktadır. İntihar oranlarının etnik gruplar arasında farklılık gösterdiğine dair bazı kanıtlar vardır. ABD Hastalık Kontrol ve Korunma Merkezine göre 10-14 yaş grubundaki göçmen çocuklar ve ergenler arasında önde gelen ölüm nedenleri arasında intiharın üçüncü sırada olduğu bildirilmiştir (NCTSN, 2017)

Göç ve İntihar İçin Risk Faktörleri

İntihar, kişinin istemli olarak yaşamına son vermesi olarak tanımlanmaktadır. Kişinin öz benliğine yönelmiş bir saldırganlık halidir (Sayıl I, Devrimci Özgüven, 2000). DSÖ'nün 2015 yılı verilerine göre dünya genelindeki ölümlerin %1.4'ünü oluşturmaktadır ve ölüm nedenleri arasında 17. sıradadır. Her yıl yaklaşık 800.000 kişi intihar yoluyla yaşamına son vermektedir (WHO, 2015). TÜİK 2016 verilerine göre Türkiye de ölümle sonuçlanan intihar sayısı 3 bin 64 olarak saptanmıştır. Sayıl ve ark. (2000) göre intihar, stres yaratan yaşam koşullarına tepki veren normal kişilerden, ağır ruhsal bozukluğu olan kişilere kadar geniş bir popülasyonda görülebilmektedir. 15-29 yaş grubundaki ölüm nedenleri arasındaki ise ikinci sıradadır. İntihar davranışı, ruhsal bozukluklar ve belirtilerin varlığı, sosyal desteğin yetersiz oluşu ve sosyokültürel faktörlerden etkilenen karmaşık bir belirtidir. Suisidal

olmayan kendine zarar verme davranışı, önceki intihar girişimi, ruhsal bozukluklar, kişilik bozuklukları, umutsuzluk, ailede depresyon ve intihar öyküsü, ebeveyn kaybı ya da boşanma, aile sorunları, fiziksel ve/veya cinsel istismar, sosyal desteğin azlığı, intihar için risk faktörleri arasında yer almaktadır (Ünlü, Aksoy ve Ersan, 2014: 177). Durkheim'in Toplumsal Yönelim Kuramına göre intihar birey ile toplum arasındaki ilişki bozukluğundan ve çatışmalardan kaynaklanmaktadır. Toplumsal intihar oranını belirleyen değişkenlerden biri de, intihar olayının göçle birlikte görülmesidir. Göç, bireyin çevre ile uyumunu, etkileşimini, üretkenliğini ve denge durumunu bozar (Durkheim, 2013). Ayrıca göç ve göçe eşlik eden fakirlik, barınma sorunları ve karşılanmayan gereksinimler intihar riskini arttırmaktadır (Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, İntiharın Önlenmesi Hekimler İçin Kaynak, 2004:13).

Göç, ergenlik döneminde olan çocuklar için de riskli bir durumdur. Yeni bir çevreye taşınma, arkadaşlarından uzaklaşma, yeni bir ortam ve okula gitme ile ilgili olarak uyum, arkadaşlık, dışlanma ve aşağılanma gibi sorunlar yaşayabilir. Bu sorunlar çocuk ve ergenlerde travma, depresyon, kaygı bozukluklarına ve intihar girişimlerinin görülmesine sebep olabilmektedir (Aydın , Şahin , Akay, 2017:10, Bayraktar, 2015:151).

Son yıllarda dünya genelinde göç hareketlerinin artması bu konuda yapılan araştırmaların da artmasına neden olmuştur. Bunlardan Bentley ve ark.nın (2016) yaptığı bir metaanaliz çalışmasında travma sonrası stres bozukluğu ile intihar arasındaki güçlü bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Uğurlu ve ark.nın (2016) 63 Suriyeli göçmen çocukla yaptığı bir çalışmada katılımcıların % 23.40'ında yüksek seviyede travma sonrası stres bozukluğu, %17.60'ında şiddetli depresyon belirtileri, %14.40'ında şiddetli durumluluk kaygı, %31.10'unda ise şiddetli sürekli kaygı belirtilerinin bulunduğu saptanmıştır.

Husain ve arkadaşları (1998), Bosna'daki yıkıcı savaş sonrasında 791 çocukla yaptıkları çalışmada çocukların %18'inde şiddetli TSSB semptomları görüldüğünü, % 40'nın şiddetli depresyon belirtileri gösterdiğini, en önemlisi % 92'sinde intihar düşüncesinin olduğunu bildirmişlerdir. Ekici ve ark. (2001) tarafından intihar öyküsü olan deney ve intihar öyküsü olmayan kontrol grubunun karşılaştırıldığı retrospektif çalışmada, göç yaşamış bireylerde intihar olasılığının %19.1, kontrol grubunda ise bu oranın %2.2 olduğu saptanmıştır.

Bu veriler ışığında, hem yetişkinlerde hem de çocuk ve ergenlerde göçün ruh sağlığı bozuklukları ile ilişkili olduğu, intihar düşüncesi ve girişimi açısından risk oluşturduğu söylenebilir.

SONUÇ

Ülkemizde 2018 yılı itibariyle 1.6 milyona aşkın göçmen çocuk bulunmaktadır. Savaştan kaçıp gelen bu çocuklar, maruz kaldıkları travmalar ve uyum sürecinde yaşadıkları olumsuzluklar nedeniyle risk grubu içinde yer almaktadır. Topçuoğlu'nun (2014) çalışmasında göçmen çocukların, göçün son aşamasını yaşadıkları geçiş bölgelerinde ve varılan ülkelerde, "sosyal ve kültürel uyumsuzluk, dil bilmeme, sosyal yardımlardan faydalanamama, yoksulluk, psikolojik sorunlar gibi" risklerle karşı karşıya kaldıkları ortaya konmuştur (Topçuoğlu, 2014:89). Çeri ve ark. 2018 yılında ülkemizde yaptığı çalışmada, "Göçmen Çocuk ve Ayaktan Tedavi Ünitesi"ne başvuran çocukların %31.7'sinde anksiyete bozuklukları, %31.7'sinde dikkat eksikliği/hiperaktivite bozukluğu, %24.4'ünde major depresif bozukluk, %22.0'sinde travma sonrası stres bozukluğu tanısı aldıkları görülmektedir.

İntihar düşüncesinin depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Psikolojik açıdan desteğe ihtiyacı olan bu çocukların temel

gereksinimlerinin karşılanmaması da ruhsal sorunlara yol açmakta dolayısı ile intihar vakalarının artmasına sebep olmaktadır. Eğitimde dil sorununun olması, tüm mülteci ve göçmen çocukların eğitime ulaşma imkanlarının yetersizliği, ailelerin ve çocukların sınır dışı edilme korkuları, göçü ve göçmenlerin yaşamını doğru yönetecek ülke politikalarının oluşturulmaması, göçmenlerin istismara maruz kalmaları çocuk haklarının ihlal edilmesi beden ve ruh sağlıklarını olumsuz etkileyecektir.

Göçmen çocukların temel gereksinimlerinin karşılanarak yaşam kalitelerinin artırılması ruhsal sorunların dolayısı ile intiharın önlenmesinde rol oynayabilir. Eğitimde dil sorununun ortadan kaldırılarak kaynaştırma sınıflarının oluşturulması, tüm mülteci ve göçmen çocukların eğitime ulaşmasını sağlayacak, topluma uyum süreçlerini kolaylaştıracaktır. Çocukların sınır dışı edilme korkularını azaltacak ülke politikalarının oluşturulması, vesayet altına alınarak korunmaları, cinsel ve her türlü istismara maruz kalmalarının ve çocuk haklarının ihlalinin önlenmesi beden ve ruh sağlıklarının korunmasını sağlayacaktır. Çocuk dostu alanların artırılarak, psiko-sosyal destek ve müdahale birimlerinin, multidisipliner ve aktif olarak çalışması, intiharın önceden fark edilmesine ve önlemeye yönelik girişimlerin zamanında yapılmasına olanak verecektir.

KAYNAKLAR

- AA. (2015, 15 Aralık). Suriyeli çocuklar psikolojik travmalarla karşı karşıya. Erişim adresi: <http://www.trthaber.com/haber/yasam/suriyeli-cocuklar-psikolojik-travmalarla-karsi-karsiya-221499.html> Erişim tarihi:12.02.2018
- AFAD. (2017) Suriyeli sığınmacılara yapılan yardımlar. Erişim tarihi:14.03.2018 Erişim adresi: https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2373/files/Suriyeli_Siginmacilara_Yapilan_Yardimlar+7.pdf.
- American Psychiatric Association. (2013) American Psychiatric Association: Desk Reference to the Diagnostic Criteria From DSM-5.
- Arlington, VA, Anderson, S. (2016, 29 Haziran). Syria's Refugee Children Have Lost All Hope. Erişim adresi: <https://foreignpolicy.com/2016/06/29/syrias-refugee-children-have-lost-all-hope/>. Erişim tarihi:05.01.2018
- Aslan, D. (2016). İnsani krizler, mülteci sorunu ve beslenme öncelikleri. Savaş, göç ve sağlık, Türk Tabipler Birliği Yayınları, s.62-6.
- Atasü Topçuoğlu, R. (2014). Hayatı değiştirmek için yola çıkanlar-yola çıkınca değişen hayatlar: Bir müracaatçı grubu olarak göçmen çocuklar. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi, 25(1), 89-108.
- Aydın, D., Şahin N., Akay B. (2017).Göç olayının çocuk sağlığı üzerine etkileri. İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi; 7(1):8-14
- Bayraktar, S.(2015) İntihar Kavramının Çocuklar ve Ergenler Açısından Ele Alınması. Mediterranean Journal of Humanities mjh.akdeniz.edu.tr V/1, 139-159
- Bentley, K. H., Franklin, J. C., Ribeiro, J. D., Kleiman, E. M., Fox, K. R., & Nock, M. K. (2016). Anxiety and its disorders as risk factors for suicidal thoughts and behaviors: A meta-analytic review. Clinical psychology review, 43, 30-46.
- Bhugra D, Gupta S, Bhui K, Craig T, Dogra N, Ingleby JD, Kirkbride J, Moussaoui D, Nazroo J, Qureshi A, Stompe T, Tribe R. ((2016) WPA guidance on mental health and mental health care in migrants. World Psychiatry; 9
- Bhugra, D.(2003) Migration and depression. Acta Psychiatrica Scandinavica.; 108(418): 67-72
- Çeri V, Beşer C, Fiş NP, Arman A. (2018) İstanbul'daki Mülteci Çocuklara Bakım Vermek Üzere Özelleşmiş Bir Çocuk Psikiyatri Ünitesinden Bulgular. Klinik Psikiyatri ;21:113-121

- Colucci E, Montesinos AH. (2013). Violence against women and suicide in the context of migration: A review of the literature and a call for action. *Suicidology Online*; 4:81-91.
- DHA, (2017, 14 Şubat). Mülteci çocuklar 'toplular intihar' çağrısı yaptı. Erişim adresi: <https://www.evrensel.net/haber/308271/multeci-cocuklar-toplu-intihar-cagrasi-yapti>. Erişim tarihi:05.01.2018
- Durkheim E. (2013). İntihar. Çev. Ö. Ozankaya. İstanbul 2013.
- Ekici G, Savaş HA, Çıtak S. (2001) İntihar riskini artıran psikososyal etmenler (sosyal güvence yokluğu, göç ve diğer stresörler). *Anadolu Psikiyatri Dergisi*; 2:204-212.
- Erol M, Ersever OG. (2014) Göç Krizi ve Göç Krizine Müdahale. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 24(1): 47-68.
- Geçkil E, Aldem M, Kaleci E. (2017).Effects of migration on child health Göçün çocuk sağlığına etkisi. *Journal of Human Sciences*, 14(1):171-186.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Göç İstatistikleri 2018. Erişim tarihi: 28.03. 2018 Erişim adresi:http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik
- Gümüş Y, Bilgili N. (2015) Effect of the Immigration on Health. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 18(1): 63-67.
- Hettige NC, Bani-Fatemi A, Kennedy JL, De Luca V. (2017) Assessing the risk for suicide in schizophrenia according to migration, ethnicity and geographical ancestry. *BMC Psychiatry*, 17:63. DOI 10.1186/s12888-016-1180-3
- Husain SA, Nair J, Holcomb W, Reid J, Vargas V, Nair S.(1998) Stress reactions of children and adolescents in war and siege conditions. *American Journal of Psychiatry*, 155:1718-1719
- Janssen M, Verhulst FC, Bengi-Arslan L, Erol N, Salter CJ, Crijnen A. (2004) Comparison of Self-reported Emotional and Behavioral Problems in Turkish Immigrant, Dutch and Turkish Adolescents. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 39(2) 133-140.
- Kalkan O, Gülay M, Vatan İ, Engindeniz FT, Bakış B, Özyürek MM, Özbek R. (2014) Bursa İli Osmangazi İlçesi'nde İkamet Eden Suriyeli Göçmenlerin Temel Sağlık Durumlarının Değerlendirilmesi. 17. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, Bildiri Kitabı, Sözel Bildiri, pp 457- 8.
- Kalkım A, Uysal Toraman A. (2014). Göçmen ve Göçmen Olmayan Ergenlerin Riskli Sağlık Davranışlarının Belirlenmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 13(4): 289-294.
- Kardeş S, Banko Ç, Akman B. (2017). Sosyal medyada Suriye'li sığınmacılara yönelik algı: bir sözlük değerlendirmesi. *Göç Dergisi*,4(2), 185-200
- Khan, A. (2017, 22 Kasım). UNICEF statement on suicide of 11-year-old Afghan refugee in Austria. Erişim Adresi: https://www.unicef.org/media/media_101705.html
- Kılıç, Y. (2017, 07 Aralık). Gaziantep'te 15 yaşında evlendirilen Suriyeli kız canına kıydı. Erişim adresi:<http://www.haberturk.com/gaziantep-te-15-yasinda-evlendirilen-suriyeli-kiz-canina-kiydi-1745220>
- Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı. İzleme ve Değerlendirme Raporu 2017. Geçici koruma altında bulunan yabancılar. p 127.
- Orozco CS, Orozco MS. (2001).Children of Immigration, USA, Harvard University Press.
- Önen C, Güneş G, Türeme A, Ağaç P. (2014). Bir Mülteci Kampında Yaşayan Suriyelilerde Depresyon ve Anksiyete Durumu. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6): 223-230

- Ratkowska KA, De Leo D. (2013).Suicide in Immigrants: An Overview. Open Journal of Medical Psychology, 2: 124 – 133. <http://dx.doi.org/10.4236/ojmp.2013.23019>
- Sayı I, Berksun OE, Palabıyıkoglu R, Özgüven HD, Soykan Ç, Haran S. (2000). Kriz ve Krize Müdahale. Sayı I: İntihar Davranışı. Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, no:6.
- Sayı I, Devrimci Özgüven H.(2000). Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. 2. Baskı. Ankara. Antıp A.Ş. Tıp Kitapları ve Bilimsel Yayınlar
- T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2004). İntiharmın Önlenmesi Hekimler İçin Kaynak. Çev. Kurtuluş T, Demirtaş A. Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2000 yılında “İntiharı Önlemek” Genel Hekimler İçin Bir Kaynak (WHO/MNH/MBD/00/1) Ankara.
- The National Child Traumatic Stress Network. (2017). Accessed February 15,2018 at <http://www.nctsn.org/trauma-types/refugee-trauma/learn-about-refugee-suicide>).
- TÜİK. (2017). Ölüm İstatistikleri, Haber bülteni, 7 Haziran 2017 Erişim tarihi:17.02.2018 Erişim adresi: <http://www.tuik.gov.tr/HbPrint.do?pid=27620>
- Ugurlu N, Akca L, Acarturk C. (2016). An art therapy intervention for symptoms of post-traumatic stress, depression and anxiety among Syrian refugee children, Vulnerable Children and Youth Studies,11:2, 89-102.
- UNHCR Strategy for 2014-2018. Accesed February 15, 2018 at <http://www.unhcr.org/530f12d26.html>.
- UNİCEF. (2016). Köklerinden koparılanlar. Mülteci ve göçmen çocukların maruz kaldığı giderek büyüyen kriz. Erişim tarihi:14.03.2018 Erişim adresi:<http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/Uprooted-ES-Turkish.pdf>
- Ünlü G, Aksoy Z, Ersan EE.(2014). İntihar girişiminde bulunan çocuk ve ergenlerin değerlendirilmesi. Pamukkale Tıp Dergisi, 7(3): 176-183
- WHO.(2015).World Health Statistics. Accessed February 15, 2018 at http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/170250/9789240694439_eng.pdf;jsessionid=790A40501B400087F0EA169BF3F377E4?sequence=1